

Röövlirgas, kolm noort bändi ja prostituit. Esimene klient, vana hirmur härrasmees tehakse kõlpsasti «kül-maks». Teisel, noormehel ei ole peale kogematuses midagi hinge taga — ta vi-satakse tänavale. Kolmandana (nagu muinasjutus) ilmub kummaline kuju — hiinlane, pealegi mandariin. Kurja-tægijad panevad mängu kogu professionaalse oskuse: kähgustavad, pussitavad, pöövavad. — Asjata, prosti-tuudi äratatud kirg on tu-gavam. Mandariin sureb, et alles tüdruku embuses.

Niisugune on süžee unga-ri klassiku Béla Bartóki balletis «Võlumandariin». Budapesti ooperisse sattunud turistid on sellest lau-za hirmu- ja õudusjutte levitanud. Nüüd on see ku-rikuulus lugu ballettmeis-ter Mai Murdmaa koreo-graafiaga «Estonia» lavale jõudnud. Turistide koge-mustest õppust võttes oleks käsulik enne kolmest lihi-balletist koosneva teatriõh-tu külastamist oma etteku-jutused süsteemi viia.

Bartóki balletil on eba-tavaline elukäik. Bartók lõpetas «Mandariini» 1919. aasta algul, mil inimesi moonutava maailma eks-pressionistlik eitamine kõ-las karjena üle värskeste sõjamälestuste. Košmaar, mida laval fikseeris M.

Lengyeli libreto, on otse-näha rambivalgust alles pärast sõja lõppu, 1945. aas-tal. Sotsialistliku Ungari balletiteatri rajaja Gyula Harangozó valas Bartóki muusika ekspressiivsed värvid pantomiimilisse bal-letidraamasse, mis vahen-

1. IV 1968. a. O. M. T. T.

Kummaline Mandariin ja teise

● BARTÓK — HAYDN — GERSHWIN „ESTONIA“ BALLETLAVAL ●

laskuju või situatsiooni-ga tahetakse öelda? Ilmselt esitasid endale sellise küsimuse ka Horthy — Ungari võimud, keelates juba ettevalmistatud esi-etendused kahel korral, 1931. ja 1941. aastal. Miks?

Ühelgi fašistlikul režiimil pole olnud midagi julmuse propageerimise ja prosti-tutsiooni paljastamise vastu. Armastuse «puhtust» kaitsti hoopiski mitte raha võika toime tõdemise tõttu inimtunnetesse. Arvatavas-ti kartsid argielus košma-ri loovad valitsejad kirge, mis tugevam teadaolevaist tapavahendeist, isegi sur-mast — ammuks siis võlts-moraalist või ebahumaan-seist seadustest. Sellise ki-re kehastus ongi Manda-riin, esimesel pilgul niisa-ma juhuslik müüdavas suurlinnas nagu hiinlane Kesk-Euroopas.

On loomulik, et «Võlu-mandariin» sai kodumaal

dab verdarretavat süžeed üksikasjadesse ulatuva na-turalismiga. Mainitud la-vastus läheb siiani Buda-pesti Riiklikus Ooperiteat-ris, ja ungarlased ise pea-vad seda klassikaliseks. Hea või halb?

Pärast teatri gastrollreisi Nõukogude Liitu (1965) kir-jutas tuntud nõukogude balletipedagoog S. Messe-rer: «Peaa tunnistama, et mul on harva tulnud muu-sikateatris kogeda nii tu-gevat närvipinget. Ja ärge see puhastagu hinge nii, nagu ülev romantiline bal-lett. Ja ärgem nimetagem «Võlumandariini» isegi bal-letiks. Asi ei ole nimetu-ses, vaid selles, et Bartóki kuuldav ja nähtavad ku-jundid on üpris veenvad. Balleti situatsioonid kutsu-vad esile protesti nende sotsiaalsete ja moraalsete nähtuste vastu, mis võivad sünnitada «Võlumandari-ni» tegelasi.»

Arvan, et toodud tsitaat on kaitsekõneks ammen-dav.

Ballettmeister Mai Murd-maa on loonud «mittena-turalistliku», üldistavama redaktsiooni.

Seda rõhutab kogu lava-line atmosfäär, eriti Mari-

Liis Küla lavakujundus: suurlinna must-lilla ärev-foon ja tinglikud kostüü-mid (Mandariini hiina pä-ritolule viitab vaid kostüü-mi kollakaspruun toon). Prostituudiva partii (Juta Le-histe, kavalehel ka rahva-

naisrihm täitsid on ande. II osa — An-oli Tamara Soonele Lassile tehniliselt raske, liites arvuko-tetele baleriini J. varvastehnika. J. konkreetset süžee

kunstnik Tiit Randviir reageerib nõtkelt Bartóki muusika teravaile tunde-kontrastidele: klientide peibutusants asendub vas-tumeisusega mõistatusliku kolmanda tulnuka ees, siis hirmuga, kuni lõpuks tär-kab vastuarmastus. Manda-riin, ühtlasi uus nimi «Es-tonias» Janis Garancis ül-latas; partii ja solist osu-tusid võrdselt väljendusli-kuks nii turdunud idamai-ses poosis kui ka kirehoos kõike üleliigset kõrvale heitvais duettides.

Kui M. Murdmaa seni-sest ballettmeistritööst on tavatsetud kõnelda kui eksperimentidest ja leid-mistest, siis «Võlumanda-riin» tähistab küpsust. Va-hest ainult lõpp — Manda-riini surm — vajaks selge-mat aktsenteerimist.

Ohtu avaosa komplitseer-itus võttis kahjuks ena-miku ajaleheruumist. Üle-jäänud ei olnud aga sugu-gi vähem tähelepanuväär-t.

Joseph Haydni «Barokk-variatsioonid» on meie la-val esimene teadlik näide süžeevast balletist. Heliloo-ja muusika barokne ole-mus, õhuline kergus jõuab saali eriliste kadudeta.

I osas — Allegro — on sissejuhatus ajastu stiili ja aega. Anton Bome, Janis Garancis, Peeter Karell +

Janis Garancis (Manda-riin) ja Jutta Lehiste (Prosti-tuut). G. Vaidla foto

es Liis Küla lavakujundus: suurlinna must-lilla ärev riid ja tinglikud kostüümid (Mandariini hiina päritolule viitab vaid kostüümi kollakaspruun toon). Prostituudi partii (Juta Lehiste, kavalehel ka rahva-

naisrühm täitsid oma ülesande. II osa — Andante — oli Tamara Soonele ja Jüri Lassile tehniliselt küllaltki raske, liites arvukatele tõsetele baleriini korrektse varvastehnika. Ja kui konkreetset süžeed nõud-

henditult ja helidele alludes.

Meeleolult järsu kontrastina eelmistele mõjub George Gershwini «Ameeriklane Pariisis». Kaasaegsed džässirütmid ning intonatsioonid saavad vaba tantsulise kehastuse. Ameeriklane (Janis Garancis) hulgub Pariisis, maailma rõõmsate inimeste metropolis. Unustame hetkeks klassivastuolud ja elulised konfliktid — vaatame, mis temaga juhtub. Ta lihtsalt leiab oma Pariisitari (teeneline kunstnik Aime Leis), ja nende muretu armastus puhkeb plastiliselt täiuslikult ühtesulavas duetis.

Boheemlaste, elupõletajate ja kes-teab-just milliste karaktertüüpide kaudu interpreteerib koreograafia humoorikalt tänapäeva tantsuparketilt tuttavaid samme — charleston (kohvikustseenis), go-go (giriid).

Siin vabastab Mari-Liis Küla oma värvipaleti sordiini alt: dekoratsioonid ja iseäranis kostüümid õhkuvad muusikaga kongeniaalselt värvirõõmu ja -vallatust. Ja kui esimesi muljeid summeerida: ega nii tervikliku tasemega balleti-õhtut ole «Estonias» vist hulgal ajal olnud.

MATI MERILO

Mandariin ja teised

«Kunstnik Tiitu Randviir» reageerib nõtkelt Bartõki muusika teravaile tunde-contrastidele: klientide peibutustants asendub vastumeisusega mõistatusliku kolmanda tulnuka ees, siis hirmuga, kuni lõpuks tärkab vastuarmastus. Mandariin, ühtlasi uus nimi «Estonias» Janis Garancis üllatas; partii ja solist osutasid võrdselt väljenduslikuks nii tardunud idamaises poosis kui ka kirehoos kõike üleliigset kõrvaleheitvais duettides.

Kui M. Murdmaa senisest ballettmeistritööst on tavatsetud kõnelda kui eksperimentidest ja leidmistest, siis «Võlumandariin» tähistab küpsust. Vahet ainult lõpp — Mandariini surm — vajaks selgemat aktsenteerimist.

Ohtu avaosas komplitseeritus võttis kahjuks enamikku ajaleheruumist. Ülejäänud ei olnud aga sugugi vähem tähelepanuväärt.

Joseph Haydni «Barokk-variatsioonid» on meie lavaval esimene teadlik näidesüžeeust balletist. Helilooja muusika barokne olemus, õhuline kergus jõuab saali eriliste kadudeta.

I osas — Allegro — on sissejuhatus ajastu stiili ja aega. Anton Bome, Janis Garancis, Peeter Karell +